

Mitä käännösprosessi ja -produkti kertovat opiskelijan kompetenssista?

Minna Kumpulainen
Itä-Suomen yliopisto

Abstract

Expertise studies in the field of translation have yielded valuable information on typical novice behavior in translation. From the teaching point of view, however, considering all students as novices appears to be poorly justified. While one student may show all prototypical tendencies of a novice translator, the other may translate in an almost professional manner. My PhD thesis aims at shedding light on different ways of learning translation. Its first phase focuses on describing different starting points, i.e. discovering what declarative and procedural knowledge of translation the students of translation possess at the beginning of their studies. In this article, the translation processes and products of four first-year students are presented and discussed with the aim of depicting their starting points with regard to translation-related competence.

Keywords: competence, students, process, product, learning, constructivism

Avainsanat: kompetenssi, opiskelija, prosessi, produkti, oppiminen, konstruktivismi

1 Taustaa

Kääntäminen on asiantuntijatyötä, johon vaaditaan monenlaista osaamista. Kääntämisen opettaja joutuukin usein pohtimaan, millaisia taitoja kääntäjäopiskelijoilla eri vaiheissa opintojaan on, jotta kurssisisällön saa rakennettua mielekkääksi ja informatiiviseksi. Käännöstieteessä tehty asiantuntijatutkimus antaa toki viitteitä siitä, mikä on tyypillistä noviisikäntäjälle, ja antaa suuntaviivoja opetuksen suunnitteluun. Noviisin on todettu kiinnostavan huomiota esimerkiksi mikrotason ongelmiin, kuten yksittäisiin sanoihin, mieluummin kuin makrotasoon ja turvautuvan ongelmanratkaisussa tekstin ulkopuolisiin lähteisiin, kuten sanakirjoihin, mieluummin kuin tekstin ja kontekstin sisältämään informaatioon (Tirkkonen-Condit 2005). Tutkimusten mukaan noviisi on kääntäessään myös epäjohdonmukaisempi kuin asiantuntija, joka usein noudattelee globaalia käännösstrategiaansa yksittäisiä käännösongelmia ratkoessaan (ibid.) Hansen (2003: 26) toteaa, että asiantuntija osaa arvioida omaa suoritustaan ja tietää, milloin korjaaminen on tarpeen; Tirkkonen-Condit (2007) arvioi juuri oman suorituksen monitorointikyvyn olevan keskeisin asiantuntijuutta määrittävä piirre. Oman käytännön opetuskokemukseni perusteella aloitteleva kääntäjäopiskelija ei kuitenkaan ole noviisin synonyymi, vaan saattaa sijoittua hyvinkin eri kohtiin noviisi–asiantuntija-akselilla. Myös mm. Hansen (2002) toteaa oman empiirisen tutkimuksensa perusteella, että kääntäjäopiskelijoiden tietoisuus käännösongelmista vaihtelee huomattavasti. Tirkkonen-Conditin (2005) mukaan kääntäjäopiskelijoiden käännösprosesseissa on suuria eroja, ja joissakin voi olla jopa tyypillisiä asiantuntijoiden piirteitä. Myös Göpferichin (2010: 30)

empiirisen kokeen tulos tukee tätä havaintoa. Väitöskirjani tavoitteena onkin tutkia, miten erilaisista lähtökohdista kääntäjäopiskelijat opintonsa aloittavat ja miten heidän kääntämiskompetenssinsa kehittyi opintojen aikana. Tässä artikkelissa esittelen neljän opiskelijan ensimmäiset käännösprosessit ja tuotokset ja pohdin, mitä ne kertovat opiskelijan kompetenssista ja lähtökohdista kääntäjänä.

2 Miten kääntäjäksi tullaan — kompetenssin karttuminen

Pymmin (1991) mukaan kääntäjäopiskelijoiden olisi opittava kaksi asiaa: tuottamaan monta toimivaa kohdetekstiä yhdestä lähdetekstistä ja valitsemaan perustellusti näistä yksi tiettyä tarkoitusta varten. Pymmin minimalistinen lähestymistapa kuvaa *kääntämisen* kompetenssia eikä kata kaikkia niitä taitoja, joita ammatissa toimivan kääntäjän on hallittava pystyäkseen ammattiaan harjoittamaan. PACTEn (2003: 60) ja Göpferichin (2009: 20) hieman toisistaan poikkeavat mallit puolestaan kuvaavat *kääntäjän* kompetenssia, mutta myös niiden mukaan nimenomaan kääntämisen taidon ehdoton edellytys on *strateginen osakompetenssi*, joka on nähdäkseni lähellä Pymmin minimalistista näkemystä. Strateginen kompetenssi ohjailee koko käännösprosessia ja kääntäjän ongelmanratkaisua: se on operatiivinen kompetenssi, jonka avulla kääntäjä pystyy hyödyntämään muita kääntämiseen tarvittavia kompetensseja tarkoituksenmukaisesti (mm. PACTE 2008: 106). Muut kompetenssit liittyvät kielitaitoon (sekä lähde- että kohdekielen hallintaan), erikoisalojen substanssietoon ja tiedonhakutaitoihin, työvälineiden hallintaan ja tekniseen osaamiseen, teoreettiseen tietoon kääntämisestä (esim. tieto erilaisista käännösongelmista ja -strategioista), rutiininomaisten käännösongelmien ratkaisuun ja kääntäjän henkisiin ja kognitiivisiin ominaisuuksiin (motivaatio, asenne ym.). Teoreettinen kääntämisen tiedon osakompetenssi ja strateginen osakompetenssi ilmentävät yhden kompetenssin kahta eri ulottuvuutta: teoreettinen kääntämisen tieto on deklarativista tietoa – miten **pitäisi** kääntää – ja strateginen kompetenssi sen operatiivinen kaksonen, käytännön toteutus.

Göpferichin (2009: 23) mukaan kääntäjän kompetenssien karttumisesta on toistaiseksi laadittu vain yksi, karkea malli (PACTE 2000: 14). PACTEn mallissa kääntäjän kompetenssi muodostuu eri osakompetenssien kehittyessä ja järjestyessä niin, että kääntäjä pystyy käyttämään niitä tarkoituksenmukaisesti toimeksiannon ja viestintätehtävän edellyttämällä tavalla. Kehityksen myötä tieto paitsi lisääntyy, myös järjesty uudelleen. Malli on hyvin yleisluontoinen, ja oman tutkimukseni pyrkimyksenä on täydentää sitä siltä osin, miten erilaiset lähtökohdat vaikuttavat kääntämiskompetenssin kehittymiseen ja miten erilaisten vaiheiden kautta kääntäjäksi opitaan. Pyrkimykseni taustalla on konstruktivistinen oppimiskäsitys, jonka mukaan yksilö tai yhteisö rakentaa tietoa jo olemassa olevan tiedon päälle (mm. Confrey 1995, Ernest 1995; teoksessa Tynjälä 1999: 364–365). Oppija tulkitsee uutta tietoa omien kokemustensa ja aiempien tietojensa pohjalta, ja tieto järjesty uudelleen. Oppijan lähtötilanne vaikuttaa siis ratkaisevasti siihen, millä tavalla uusi tieto omaksutaan: esimerkiksi kääntämisen oppimisessa vahva ”ennakkotieto” siitä, että kääntäjän tulee aina noudattaa lähdetekstiä mahdollisimman tarkkaan, voi estää oppijaa sisäistämästä esimerkiksi erilaisia käännösstrategioita, koska vaikkapa lisäysten tekeminen strategiana ei asetu saumattomasti

olemassa olevan tiedon päälle. Jokainen oppija rakentaa erilaiselle perustalle, ja vastaavasti kompetenssi rakentuu erilaisten prosessien kautta.

3 Mistä aloitetaan – perusta

Väitöstutkimukseni aluksi kartoitan aloittelevien kääntäjäopiskelijoiden kompetensseja. Tutkimuskohteenani on 23 Itä-Suomen yliopistossa syksyllä 2010 aloittanutta englannin kielen ja kääntämisen opiskelijaa. Kaikki opiskelijat ovat antaneet kirjallisen suostumuksen kirjallisten tuotostensa käyttämiseen tutkimusaineistona. Heti opintojensa alussa he täyttivät taustatietolomakkeen, jossa kyseltiin mm. harrastuksista, lukutottumuksista ja työelämäkokemuksista, ”Ajatuksia kääntämisestä” -lomakkeen, joka sisälsi avoimia kysymyksiä kääntämisestä, sekä kyselyn, jossa vastattiin 5-portaisella Likertasteikolla kääntämiskäsitystä valaiseviin väittämiin. Lokakuussa 2010 – kuukausi opintojen alkamisen jälkeen – opiskelijat käänsivät noin 300-sanaisen, *The Shawshank Redemption* -nimistä elokuvaa esittelevän tekstin kirjasta *501 Must-see Movies*. Lähdeteksti on artikkelin liitteessä 1. Käännös tehtiin Microsoft Word –tekstinkäsittelyohjelmalla, ja prosessin analysoimiseksi käännösprosessi tallennettiin tietokoneen näytön tapahtumat kääntämisen aikana tallentavalla Camtasia Studio –kuvaruuduntallennusohjelmalla. Opiskelijoita ohjeistettiin käännöksen teknisen toteutuksen suhteen yhteisen session aikana, mutta tilojen rajallisuuden takia varsinainen käännöstyö tehtiin tuntien ulkopuolella. Tämä voi selittää esimerkiksi erot sanakirjahakujen määrässä eri opiskelijoiden välillä: jotkut ovat ehkä tarkistaneet vieraat sanat sanakirjasta ennen varsinaista kääntämävaihetta. Opiskelijoita pyydettiin myös täyttämään Camtasia-käännökseen liittyvä lomake, jossa kyseltiin lyhyesti mahdollisista käännösongelmista tekstissä ja pyydettiin arvioimaan omaa suoritusta.

Tässä artikkelissa selvitan neljän erityyppisen opiskelijan lähtökompetensseja. Esittelen opiskelijoiden käännösprosessin piirteet ja käännökset ja pohdin, mitä ne yhdessä alkuvaiheen kyselyiden kanssa kertovat opiskelijoiden lähtötilanteesta. Kaikkien neljän opiskelijan käännökset ovat kokonaisuudessaan liitteessä 2. Kyselyiden tarkoitus oli valaista opiskelijoiden **deklaratiivista kääntämisen taitoa ja kääntämiskäsitystä** (ja mahdollisesti toimia myös erilaisten käytännön käännösratkaisujen selittäjänä), kun taas prosessit ja käännökset kertovat opiskelijoiden **kielitaito-osakompetenssista** (jota taustakyselyt saattavat myös osaltaan selittää) ja **strategisesta kompetenssista**, operatiivisesta eli käytännön kääntämistaidosta. Kielitaito-osakompetenssi kattaa sekä lähde- että kohdekielen taidon ja sisältää myös kielitiedon ja kielitajun, ja kääntämisen taito tarkoittaa siis yhtäältä teoreettista tietoa kääntämisestä ja toisaalta ongelmien tunnistamista käytännössä, tietoa erilaisista ratkaisustrategioista sekä oman tekstin monitorointikykyä. Neljässä seuraavassa alaluvussa keskiössä ovat aloittelevat kääntäjäopiskelijat, joista käytän heidän käännösprosessejaan löyhästi kuvaavia, tässä yhteydessä sukupuolineutraaleja nimiä Usko, Tarmo, Into ja Oiva; neljä prosessia, neljä käännöstä, neljä perustaa.

3.1 Usko

3.1.1 Uskon prosessi

Usko käänsi tekstin hyvin nopeasti; koko prosessi kesti 23 minuuttia 53 sekuntia, josta revisiovaiheen osuus oli 3.20. Prosessia tosin lyhensi se, että Usko oli oheiskyselyn mukaan tarkistanut vieraat sanat sanakirjasta ennen käännösvaiheen ja Camtasia-tallennuksen aloittamista. Uskon käännösyksikkö on 1–8 sanan mittainen; käännösyksiköksi määrittelen tässä sen, mitä kääntäjä kääntää taukojen välissä. Uskon käännösyksiköiden joukossa on myös ajatuskokonaisuuksia esimerkiksi niin, että päälause muodostaa yhden käännösyksikön ja sille alisteinen sivulause toisen (esimerkki 1), mutta suurin osa käännösyksiköistä katkeaa sattumanvaraisesti, toisinaan jopa kesken sanan (esimerkki 2).

- (1) Kun aihetodisteet lisätään motiiviin (TAUKO), ainoa mahdollinen lopputulos on tuomio.
- (2) Andy saa pian muistut(TAUKO)uksen

Taukojen pituutta ei vielä tässä vaiheessa ole mitattu; Camtasia-tallennusten ensimmäisessä purkuvaiheessa tauoksi kirjattiin kaikki ohjelman kellon mukaan yli kahden sekunnin mittaiset välit. Käännösyksiköiden tarkempi analyysi vaatii taukojen tarkemman mittaamisen: jos tauko on hyvin lyhyt, se voi selittyä esimerkiksi sillä, että kääntäjä hakee näppäimistöltä oikeaa kirjainta. Pitkä tauko puolestaan voi kieliä käännösongelmasta, jota kääntäjä pysähtyy pohtimaan. Mm. Göpferichin kääntämisen kompetenssia mittaavissa empiirisissä kokeissa vähintään kolmen sekunnin mittainen tauko on yksi käännösongelman indikaattoreista (Göpferich 2011). Uskon prosessissa käännösyksiköt ovat lyhyitä ja tauot pitkiä varsinkin esimerkin 3 virkkeessä:

- (3) Ja (TAUKO) jotta tämä tulisi kunnolla tarkastelluksi (TAUKO), Andy saa parikseen miettiään ”Redin” ((TAUKO) Free~~man~~) (TAUKO) , joka toimii (TAUKO) taustakertojana Andyn (TAUKO) hiljaisissa (TAUKO) hiljaisissaen initaatin hetkinä <- hiljaisten ja (TAUKO) lopullisessa (TAUKO) , ilmiselvässä tilanteeseen alistumisessa. (TAUKO)

Esimerkistä 3 näkyy myös, millaisia korjauksia Usko tekee käännökseensä varsinaisen kääntämisenvaiheen aikana. Hän ei tee yhtään korjausta lauseke-, lause-, virke- tai tekstitasolla, vaan korjaukset ovat sanansisäisiä, esimerkiksi taivutusmuotoon liittyviä korjauksia. Lisäksi hän korjaa kirjoitusvirheitä ja välimerkkejä – kuten sanaan Freeman lipsahtaneen pilkun – sekä lisääle unohtuneita välilyöntejä. Muutoin käännösprosessi etenee tasaisesti, eikä kääntäjä palaa taaksepäin korjailemaan tekstiään. Revisiovaiheessa Usko korjaa käännöksestään kaksi lyöntivirhettä.

3.1.2 Uskon käännös

Uskon käännös noudattelee tarkasti alkutekstin rakennetta ja sananvalintoja; siinä mielessä se on lähes täydellinen suomalainen kopio englanninkielisestä tekstistä. Kääntäjä seuraa tarkoin lähdetekstin pintarakennetta, mikä johtaa asiavirheeseen sanan *apparent* kohdalla. Se voi toki tarkoittaa *ilmiselvää*, mutta tässä tekstissä merkitys on *näennäistä*. Näennäinen vankilaelämään alistuminen on elokuvan juonessa keskeistä,

sillä nimenomaan sen varjolla päähenkilö saa rauhassa suunnitella pakoaan. Kääntäjä ei siis tullut miettineeksi sanan tarkoitetta tässä kontekstissa, vaikka mainitsee nähneensä elokuvan, vaan valitsi joko ensimmäisenä mieleen tulevan tai sanakirjasta löytyvän vastineen.

Vaikka käännös on kokonaisuutena hyvin uskollinen, alussa kääntäjä on ilmeisesti vahingossa poikennut alkutekstistä, mikä johtaa myös virheeseen: murhattuina eivät löydy Andyn vaimo ja rakastaja, vaan Andyn vaimo ja tämän rakastaja (*her lover*).

Alkutekstiuskollisuuden takia suomennoksessa on interferenssiä sekä sana- että lause- ja virketasolla, mistä annan tässä muutaman esimerkin. Esimerkissä 4 ongelma on sanavalinnoissa, kun taas esimerkin 5 pitkä virke osoittaa, että lähdetekstin polveileva rakenne ei toimi suomeksi: englannin prepositiolausekkeen ilmaisema adverbiaali muotoutuu suomeksi toisin, eikä adjektiivin *alempi-arvoinen* (sic!) rektio ole suomessa allatiivi.

- (4) Tämä **luulo** muuttuu pian **oletukseksi**
- (5) **Huolimatta** tästä pinnalla näkyvästä tasa-arvosta, Andy saa pian muistutuksen, että ilman epäilystäkään hän tulee aina olemaan rikollinen, **alempi-arvoinen kaikille muille paitsi toisille rikollisille**, älykkydestään huolimatta.

Esimerkissä 6 puolestaan on teema-reema-ongelma: *inhimillinen sinnikkyys* on teeman paikalla, vaikka se on uutta informaatiota ja kuuluisi loogisesti lauseen loppuun.

- (6) Rita Hayworth-avain pakoon tarkastelee kysymyksiä kuten toivo, epätoivo, ystävyys vastoinkäymisten aikana ja elinkautisen tuomion karu todellisuus. Kuitenkin **inhimillinen sinnikkyys** viipyilee läpi koko elokuvan ja jotta tämä tulisi kunnolla tarkastelluksi, Andy saa...

3.1.3 Uskon lähtötilanne

Uskon käännösprosessissa on paljon noviisikäntäjälle tyypillisiä piirteitä: hän kääntää sana sanalta, turvautuu sanakirjaan mieluummin kuin itse tekstiin ja sen tarkoitteeseen vastineita hakiessaan ja pyrkii ratkaisemaan ongelmat sanatasolla, sikäli kuin hän ongelmia havaitsee. Suurimmaksi osaksi ongelmat jäävät kuitenkin Uskolta havaitsematta, ja hän hyväksyy ensimmäiset käännösratkaisunsa muuttamatta niitä juurikaan myöhemmin. Itse Usko toteaa, että tekstissä oli ”muutama hankala kohta vaikea kääntää (silent initiation...)”.

Prosessin ja käännöksen perusteella voisi siis päätellä, että Uskon kääntämisen taito ja kielitaito-osakompetenssi – etenkin kohdekielen taito – vaatii vielä paljon harjoitusta (mikä ensimmäisen vuoden opiskelijan kohdalla on varsin ymmärrettävää). Uskon kääntämiskäsitystä valaiseva kyselylomake antaa kuitenkin mielenkiintoisen lisän prosessin ja käännöksen kertomaan: Usko on ”samaa mieltä” väittämästä ”Käännöksen tulisi olla kielelliseltä rakenteeltaan ja muodoltaan mahdollisimman samankaltainen lähdetekstin kanssa”. Uskon kääntämiskäsityksen mukaan lähdetekstistä **ei saa** irtautua. Tätä käsitystä, jota voisi pitää yhdenlaisena globaalina käännösstrategiana, Usko

uskollisesti seuraa. Siksi Uskon todellista kääntämisen taitoa tai suomen kielen taitoa on tämän käänöksen perusteella vaikea arvioida.

3.2. Tarmo

3.2.1 Tarmon prosessi

Tarmon prosessi kestää 55.33, josta 8.16 kuluu revisioon. Kääntämisvaiheessa on käytetty elektronista sanakirja.org-sanakirjaa. Käänösprosessi on rikkonainen: jo kääntämisvaiheessa Tarmo tekee runsaasti korjauksia niin sana-, lauseke- kuin lausetasolla. Käänösyksikkö on pisimmillään neljä sanaa, useimmiten yksi tai kaksi, joten ajatuskokonaisuuksia käänösyksiköissä ei ole. Tarmo näyttää myös jäävän junnaamaan joidenkin käänösratkaisujen kanssa ja korjaa samaa kohtaa useasti peräkkäin. Revisio- vaiheen aikana Tarmo tekee kolme lauserakenteen muutosta, kaksi lisäystä ja yhden sananvaihdon. Esimerkki 7 valaisee tyypillisiä piirteitä Tarmon prosessissa.

- (7) Andy Dufresnestä (Robbins) (TAUKO) Dufresnestä-(TAUKO) joutuu (TAUKO) pääepäilyksi (TAUKO), kun hänen (TAUKO) vaimonsa (TAUKO) ja tämän rakastaja (TAUKO) löydetään (TAUKO) murhattuina (TAUKO) ~~murhattuina~~ sängystä murhattuina (TAUKO) ~~sängystä~~ ~~murhattuina~~ (TAUKO) löydetään ampumisen (TAUKO) uhreina murhattuina sängystä (TAUKO).

Tarmon ensimmäinen korjaus on sijamuodon poistaminen sanasta *Dufresnestä*, ja sen hän tekee heti kirjoitettuaan sanan. Seuraava korjaus, sanan *murhattuina* poisto, tapahtuu vasta tauon jälkeen. Sen tilalle hän kirjoittaa *sängystä murhattuina*, jonka taas tauon jälkeen poistaa, ja päättyy lopulta ilmaisuun *ampumisen uhreina murhattuina sängystä*.

Esimerkissä 8 kääntäjä korjaa tekstiään idiomaattisempaan suuntaan.

- (8) ..., ja niin alkaa Andyn pitkä ja kivinen (TAUKO) kärsimys elinkau(TAUKO) <- ~~kärsimys~~ tietisvankina Shawshankin vankilassa

Kääntäjä siis palaa kesken sanan korjaamaan edeltävää sanaa, jonka hän huomaa epäidiomaattiseksi.

3.2.2 Tarmon käänös

Tarmo irtautuu lähdetekstistä niin sana-, lause- kuin virketasolla; myös poistoja on. Osa Tarmon käänösratkaisuista istuu hyvin elokuva- ja murhadiskurssiin. Esimerkeissä 9 ja 10 on näytteitä onnistuneista sana- ja lausetason ratkaisuista. Myös esimerkissä 8 kääntäjä päättyy idiomaattiseen ratkaisuun.

- (9) Andy ystäväystyy vankilassa luonteeltaan mielteliääseen, 'Red'-nimiseen vankiin (Freeman), minkä kautta elokuva tarkastelee sen **kantavinta teemaa**, ihmisen sinnikkyyttä.
- (10) **Epäily vahvistuu pian**, kun selviää, että Andyn ja hänen vaimonsa välille oli syttynyt alkoholin syöttämä kiihas riita vain hetkiä ennen murhaa.

Esimerkissä 9 Tarmo irtautuu lähdetekstistä myös koko virkkeen tasolla ja muotoilee sen toisin, mutta virketasolla ratkaisu ei ole täysin onnistunut: ystävystyä-verbin rektio ei ole suomessa illatiivi, ja myös asioiden väliset suhteet vääristyvät. Andyn ystävystyminen Redin kanssa ei ole tapa tarkastella elokuvan kantavaa teemaa.

Toisinaan irtautuminen siis johtaa toimivaan käännökseen, toisinaan ei. Huolimattomasta, toistoon johtavasta sananvalinnasta kertoo esimerkin 10 *syttynyt alkoholin sytyttämä riita*; epätäsmällinen sananvalinta on myös *tilinpitäjä*, joksi kirjanpitäjä on käännöksessä muuttunut. Esimerkki 11 osoittaa, että syntaksissa ja merkityksen välittämisessä on täsmennettävää.

- (11) Andy on tyypillinen esimerkki ihmisen fyysisten ja psyykkisten voimavarojen rajoista, hänen sopeutuessa pakon edestä elämään vankilassa, niin monien muiden tavoin.

3.2.3 Tarmon lähtötilanne

Tarmon lähtötilanteessa vaikuttaa olevan ristiriitaisia piirteitä. Vaikka hän irtautuu lähdetekstistä, hän vaikuttaa kuitenkin etenevän käännösprosessissa lähes sana sanalta. Tämä viittaisi siihen, että hän pyrkii korvaamaan pintarakenteen toisella pintarakenteella miettimättä kuitenkaan tekstin merkitystä ja tarkastelematta sitä kokonaisuutena. Irtautumisesta tulee itsetarkoitus. Tämä heijastuu ehkä myös Tarmon omissa kommentteissa: ”Olin tyytyväinen etten kääntänyt sanasta sanaan.” Ja toisaalta: ”Pyrin tekemään tekstistä sujuvaa.” Varsinaisia ongelmia Tarmo ei nimennyt, vaan totesi, että ”muutamaa kohtaa jouduin miettimään”. Uskon tapaan Tarmokaan ei käännä *apparent*-sanaa kontekstissaan vaan puhuu *lopullisesta turhautumisesta*, mikä muuttaa lähdetekstin merkitystä.

Tarmo siis osoittaa hallitsevansa joitakin kääntämisen taitoon liittyviä kompetensseja: hän tunnistaa tarpeen irtautua, jotta syntyy sujuva kohdekielinen teksti. Hän myös korjaa tekstiään paljon, mikä viittaisi siihen, että kääntäjän sisäinen monitori¹ on kehittymässä; tässä vaiheessa se tarttuu käännösratkaisuihin hyvin herkästi ja joskus tarpeettomastikin eikä helposti hyväksy niitä, vaan saattaa jäädä junaamaan. Korjaustarve voi selittyä myös Tarmon käännösstrategian valinnalla; hänen tavoitteenaan oli olla kääntämättä sanasta sanaan ja saada siten aikaan sujuvaa tekstiä, ja monitori hylkii kaikkea, mikä on rakenteeltaan liiaksi lähdetekstin kaltaista. Silloin, kun Tarmo ei pääse ongelmanratkaisussaan pintaa syvemmälle, pyrkimys sujuvuuteen ei toteudu käännöksessä. Sujuvuutta heikentää myös se, että Tarmon suomen kielessä on puutteita. Hän pyrkii ilmaisemaan tekstin sisällön omin sanoin mutta saattaa päätyä semanttisesti tai kieliopillisesti virheelliseen ratkaisuun.

Toinen ristiriitaisuus Tarmon lähtötilanteessa kumpuaa hänen kääntämiskäsityksestään ja varsinaisesta tuotoksestaan. Tarmo on ”osittain samaa mieltä” väittämästä ”käännöksen tulisi olla kielelliseltä rakenteeltaan ja muodoltaan mahdollisimman samankaltainen lähdetekstin kanssa”. Käännöksessään Tarmo pyrki juuri päinvastaiseen. Epäjohdonmukaisuus on varsin tyypillistä noviisikäntäjille: deklarativinen ”tieto” ei toteudu operatiivisessa toiminnassa.

3.3 Into

3.3.1 Inton prosessi

Inton prosessin kesto on 37.14, josta 10.15 kuluu revisiovaiheeseen. Käännösyksikön pituus vaihtelee yhdestä tavusta seitsemään sanaan; mukaan mahtuu kolme kokonaista sivu- tai päälauseetta. Suurin osa käännösyksiköistä on kuitenkin lyhyitä, 1–3 sanan mittaisia. Inton prosessi etenee katkonaisesti: hän tekee lyöntivirheitä ja korjaa ne välittömästi, tekee neljä sanakirjahakua sanakirja.org-verkkosanakirjasta ja yhden idioms.thefreedictionary.com-idiomisanakirjasta sekä korjailee tekstiään kääntämisen vaiheen aikana lähinnä sanatasolla. Kahdessa kohdassa korjaukset ulottuvat myös lauserakenteeseen. Esimerkki 12 kuvaa Inton prosessia yksinkertaisimmillaan: siinä on eripituisia käännösyksiköitä ja sanakirjahaku kohdassa, jossa vieras sana tulee tekstissä vastaan. Into ei korjaa tekstiään kääntäessään vaan jatkaa kronologisesti eteenpäin. Esimerkki 13 osoittaa sekä sana- että lausetason korjauksen, ja prosessi on monimutkaisempi: Into kääntää, korjaa, kääntää, korjaa uudelleen, kääntää, korjaa taas, muuttaa virkkeen alun lauserakennetta ja lisää virkkeen alkuun tekstiä (lihavoituna esimerkissä), korjaa sijamuodot lauserakenteen vaatimiksi ja lisää omaa tekstiä, johon lähdetekstissä ei ole vastinetta (*kärsimyksen voimin äärimmilleen*).

- (12) Ihmisen sitkeys viipyilee kuitenkin koko elokuvan ympärillä (TAUKO) ja jotta tähän päästään pureutumaan (TAUKO) ,(TAUKO) saa Andy aisaparikseen (TAUKO) (sanakirja.org "reflective") mietteliään 'Redin' (Freeman) (TAUKO), (TAUKO) Andyn äänettömä(TAUKO)n initiaation (TAUKO) ja (TAUKO) lopulta (TAUKO) tilanteen hyväksymisen (TAUKO) ääninauhan.(TAUKO)
- (13) Andy (TAUKO) on ih(TAUKO)mis(TAUKO) ihmis-arkkiesimerkki ihmisen (TAUKO) pfyysisen ja psyykkisen kä-henkisen fyysisen ja henkisen-ruumiillisen ja henkisen sietok(TAUKO) sietok kärsimyksen sietokyvyn (TAUKO) <-[Andysta on tulee, (TAUKO), **kuten muistakin vangeista**, arkkiesimerkki **siitä, kuinka** ihmisen ruumiillisen ja henkisen kärsimyksen sietokyvyn **vedetään kärsimyksen voimin äärimmilleen**], mutta lopulta (TAUKO) hänkin(TAUKO)hyväksyy paikkansa. (TAUKO)

Inton prosessi on siis kahtalainen: se etenee joko lyhyinä yksiköinä ilman korjauksia kronologisesti tai ikään kuin erilaisia ratkaisuja kokeillen ja hakien.

Revisiovaiheen aikana Into lisää kaksi sanaa, poistaa yhden, vaihtaa yhden sanan pidemmäksi lausekkeeksi ja muokkaa yhtä virkettä. Muokkauksella hän todennäköisesti pyrkii parantamaan tyyliä, mutta tulee samalla tehneeksi asiavirheen.

3.3.2 Inton käännös

Inton käännös on prosessin tapaan kahtalainen: paikoitellen Into onnistuu irtautumaan lähdetekstistä niin sana- kuin lausetasollakin, kun taas toisinaan hän on tiukasti lähdetekstissä kiinni ja käännöksessä on vahvaa interferenssiä. Esimerkissä 14 on sekä oiva käännösratkaisu että näyte englannin vaikutuksesta suomenkieliseen ilmaisuun. Lähdetekstin *Andy is paired up* kääntyy idiomaattisesti *saa aisaparikseen*, kun taas virkkeen lopun *ääneton initiaatio* on varsin sanasanainen, vaikeasti avautuva käännös. Myös

viipyilee on suora käännös englannin verbistä *lingers*. Esimerkit 15 ja 16 puolestaan valaisevat Inton käännöksen ehkä leimaavinta piirrettä: vaikka hän pyrkiikin omaan ilmaisuun lähdetekstin kopioinnin sijaan, hän ei aivan onnistu siinä, koska käännöksen suomi on tyyllillisesti sopimatonta, epäidiomaattista tai puhekielenomaista.

- (14) Ihmisen sitkeys **viipyilee** kuitenkin koko elokuvan ympärillä ja jotta tähän päästään kunnolla pureutumaan, saa Andy **aisaparikseen** miettiä 'Redin' (Freeman), Andyn **äänettömän initiaation** ja lopulta **tilanteen hyväksymisen** ääninauhan.
- (15) **Tähän kun vielä lisätään** tilannekohtaiset todisteet **niin** ainoa mahdollinen lopputulos on tuomio.
- (16) Pintapuolinen tasa-arvon häivähdys ei kuitenkaan poista sitä tosiseikkaa, että vangin asemasta **ei päästä mihinkään paitsi korkeintaan** muiden vankien tasolle, **oli aivoissa kuinka paljon älyä hyvänsä**.

Ehkä juuri irtautumispyrkimyksestä johtuen käännöksessä on myös useita asiavirheitä, joista esimerkkinä 17 mainittakoon revisiovaiheessa korjauksen myötä syntynyt ratkaisu; lähdetekstin mukaan suhteen sai selville Andy, ei merkitykseltäänkin epä-määräinen *tahot*. Elokuvan nimen väärin kääntäminen johtunee huolimattomuudesta ja esimerkin 14 virheellinen *tilanteen hyväksyminen* jo mainitusta *apparent*-sanan merkityksestä tässä kontekstissa; Into on jättänyt sanan kääntämättä, mikä johtaa virheelliseen tulkintaan tekstissä.

- (17) Oletus vaihtuu hujauksessa olettamukseksi **tahojen päästessä perille Andyn suhteesta** ja kipakasta alkoholihuuruisesta kiistasta juuri ennen murhia.

3.3.3 Inton lähtötilanne

Inton kohdalla huomio kiinnittyy kielitaito-osakompetenssiin. Kielitaito on luonnollisesti operatiivisen kääntämistaidon ehdoton edellytys: työtä ei voi tehdä, jos perustyökaluja ei ole. Tyyllillisesti, semanttisesti ja syntaktisesti täsmällinen suomen kieli on Intolle vaikeaa; kielitieto ja kielitaju ovat puutteellisia. Koska lyhyehköön käännökseen mahtui useita asiavirheitä, voi myös olettaa, että lähdekielen taitokaan ei ole vielä ammattimaiseen kääntämiseen vaadittavalla tasolla. Into tarkasti kääntäessään sanakirjasta helpohkojakin sanoja, kuten sanan *business* ja idiomien *to have the last laugh*. Jälkimmäisen hän mainitsee myös itse yhtenä tekstin vaikeutena: ”Have a last laugh jäi mieleen koska se oli varmasti jotain muuta kuin viimeistä naurua”.

Käännösongelmia Into ei tietoisesti tunnistanut, vaan mainitsee tekstin olleen ”helppo kääntää”. Hän siis näyttää liikkuvan tekstin pintarakenteen tasolla ja irtautuvan paikoitellen nimenomaan pintarakenteesta pohtimatta, mitä teksti todella tarkoittaa. Välillä hän tyytyy seuraamaan lähdetekstin ilmaisuja, mistä voisi päätellä, ettei hän tunnista, milloin irtautuminen on todella tarpeen. Tämä piirre voi selittyä Inton omalla kommentilla: ”Jossain puolen välin jälkeen iski kauhea tarve improvisointikikkailuun.” Osassa tekstiä hän siis noudattaa jonkinlaista yleisstrategiaa – joka ei ehkä ammattimaisessa kääntämisessä kuitenkaan olisi kestävä – ja osassa tekstiä ei. Suomen kieli ja lähdetekstin merkitys saattavat jäädä kikkailun jalkoihin.

Kääntämiskäsitystä kuvaavaan väittämään ”käännöksen tulisi olla kielelliseltä rakenteeltaan ja muodoltaan mahdollisimman samankaltainen lähdetekstin kanssa” Into vastasi ”osittain samaa mieltä”. Interferenssi voisi selittyä myös sillä – kuten Uskon kohdalla – että kääntäjä ei **tiedä** irtautumisen olevan sallittua. Toisaalta Into pyrki myös kikkailemaan eikä seurannut johdonmukaisesti kääntämiskäsitystään, mikä on tavallista aloittelevalla kääntäjälle.

4.1 Oiva

4.1.1 Oivan prosessi

Oivan prosessi kestää 45.17, josta revisiovaiheen osuus on 21.13. Prosessi on katkonainen; hän paitsi korjaa lyöntivirheet välittömästi, myös muokkaa tekstiään sana- ja lausetasolla lähes jatkuvasti kääntäessään. Hän siis kirjoittaa, poistaa juuri kirjoittamansa ja kirjoittaa uudelleen toisin sanoin. Toisinaan hän kirjoittaa uudelleen jo kerran poistamansa ilmaisun. Jos Oiva ei pääse itseään tyydyttävään ratkaisuun, hän jättää ilmaisun myöhemmin pohdittavaksi ja merkitsee kohdan XXX-kirjaimin. Prosessin katkaisee myös viisi sanakirjahakua sanakirja.org-verkkosanakirjasta sekä yksi Google-haku sanakirjasta löytyneelle termille *aihetodiste*. Käännösyksikön pituus vaihtelee yhdestä kirjaimesta seitsemään sanaan, joskin tässä on selvä ero tekstin alku- ja loppuosan välillä. Ensimmäisen kappaleen jälkeen käännösyksikkö lyhenee niin, että se on loppuosassa lähes poikkeuksetta 1–3 sanaa. Esimerkki 18 sisältää useita Oivan käännösprosessille tyypillisiä piirteitä.

- (18) Elokuvan (TAUKO) keskipisteenä on kuitenkin (TAUKO) sitkeys (TAUKO) <-[XXXX sitkeys] (TAUKO) <-[Andyn saapussa kun Andy saapuu] (TAUKO) <-[XXXX ihmisen] (TAUKO) ja (*sanakirja.org* ”resilience”) lannistumattomuus (TAUKO), joka tuodaan esille (TAUKO) ~~R~~ ”Reidin” (lainausmerkit pois heti) ”Morg (Morgan Freeman)” (TAUKO) (*sanakirja.org* ”voice-over” – ei vastinetta) (TAUKO) kautta. ~~red~~ Red (TAUKO) ~~to~~ (TAUKO) toimii elokuvan kertojana (TAUKO) ja (TAUKO) <- [pohdiskelujen kautta] (TAUKO) <-[pohdiskelujen kautta avulla] hän (TAUKO) XXXX (TAUKO) Andyn (TAUKO) (*sanakirja.org* ”initiation”) (TAUKO) XXX tilanteen näennäise(TAUKO)n hyväksymisen ja alistumisen.

Ensimmäiset hakusulkeet siis osoittavat, että Oiva palaa tauon jälkeen lisäämään määritteen sanan *sitkeys* edelle. Hän merkitsee sen X-kirjaimin, koska ei keksi sopivaa vastinetta. Sitten hän palaakin edellisen kappaleen viimeisen lauseeseen muuttamaan lauseenvastikkeen temporaaliseksi sivulauseeksi, minkä jälkeen hän vaihtaa X-kirjaimien tilalle määritteeksi *ihmisen*. Sanakirjahaun jälkeen hän jatkaa kääntämistä tehden pieniä lyöntikorjauksia kääntäessään ja poistaa välittömästi nimen *Red* ympärille laittamansa lainausmerkit. Tuloksettoman sanakirjahaun jälkeen hän jatkaa virkkeen loppuun ja aloittaa uuden, koko ajan lyöntivirheitä korjaten. Hän kirjoittaa *to*, ottaa sen välittömästi pois, ja tauon jälkeen jatkaa sanalla *toimii* – ja hyväksyy siis verbin, jota ehkä alun perinkin aikoi käyttää. Virke jatkuu, kunnes kesken kaiken hän palaa tekemään lisäyksen edelliseen virkkeeseen (**pohdiskelujen**). Tauon jälkeen hän muokkaa samaa virkettä lisää vaihtamalla sanan. Sitten hän palaa jatkamaan käännöstään ja korvaa jälleen kaksi lähdekielen ilmausta XXX-merkinnöin. Toinen XXX selittynee sillä, etteivät Oivaa tyydytä sanakirjasta löytyneet vastineet sanalle *initiation*.

Varsinaisen kääntämävaiheen jälkeen Oivan käännös on selvästi raakaversio, sisältäen se vielä useita ratkaisemattomia XXX-merkintöjä. Revisiovaiheen aikana Oiva muokkaa käännöstään sekä sana- että lausetasolla. XXX-kohtien ratkaisemisen lisäksi hän tekee useita kohdetekstin idiomaattisuutta ja sujuvuutta parantavia muutoksia, joista näyte esimerkissä 19.

- (19) <- [Kun Andy saapuu Shawshankin vankilaan suorittamaan tuomiotaan, elokuva lähtee kunnolla käyntiin] -> Elokuva lähtee kunnolla käyntiin kun Andy saapuu Shawshankin vankilaan suorittamaan tuomiotaan <- ~~elokuva lähtee kunnolla~~ Varsinainen tarina alkaa, kun ~~käyntiin~~

Oiva siis tasapainottaa suomenkielistä virkettä vaihtamalla kevyemmän lauseen ensimmäiseksi ja temporaalisen sivulauseen loppuun. Sen jälkeen hän vielä vaihtaa hieman epäidiomaattisen ilmaisun *elokuva lähtee kunnolla käyntiin* sujuvampaan ja merkitykseltään täsmällisempään käännökseen.

Yhtä virkettä Oiva palaa muokkaamaan revisiovaiheessa useaan kertaan. Hän maistelee erilaisia ratkaisuja ja jättää vielä tässäkin vaiheessa XXX-merkintöjä. Esimerkistä 20 näkyy, kuinka monen vaiheen kautta Oiva päätyy lopulliseen ratkaisuunsa. Lihavointi esimerkissä osoittaa revisiovaiheessa lisättyä ainesta tai XXX:n korvaavaa ilmaisua.

- (20) <- [Red **tarkkailee Andya** toimii elokuvan kertojana ja hän XXXX Andyn ~~XXX huomaamattoman saapumisen sekä tilanteen~~ vankeuden näennäisen hyväksymisen ja **tilanteeseen** alistumisen]
Sanakirja.org "resignation"
[Red tarkkailee Andyan **tilannetta ja** toimii elokuvan kertojana ja hän XXXX Andyn huomaamattoman saapumisen sekä vankeuden näennäisen hyväksymisen ja tilanteeseen alistumisen ->~~tarkkailee Andyn tilannetta~~ toimii Andyn tarinan kertojana ja XXXX huomaamattoman saapumisen]
<-[Red toimii Andyn tarinan kertojana ja **XXXX hänen elämäänsä Shawshankissa:** huomaamattoman saapumisen sekä **näennäisen** vankeuden ~~näennäisen~~ hyväksymisen ja tilanteeseen alistumisen <- ~~XXXX~~ **seuraa** hänen elämäänsä Shawshankissa: **XXXX** huomaamattoman saapumisen sekä näennäisen vankeuden hyväksymisen ja tilanteeseen alistumisen <- seuraa hänen elämäänsä Shawshankissa: ~~XXXX huomaamattoman saapumisen sekä näennäisen vankeuden hyväksymisen ja tilanteeseen alistumisen~~ aina hänen huomaamattomasta saapumisestaan vankeuden näennäiseen hyväksymiseen ja alistumiseen.]

4.1.2 Oivan käännös

Oivan käännös on tyylillisesti korrektaa, semanttisesti täsmällistä ja kieliopillisesti pääosin moitteetonta suomea. Interferenssitaijumusta ei juuri ole; yksittäiset käännös-ratkaisut esimerkeissä 21 ja 22 voivat kuitenkin paljastaa englanninkielisen lähdetekstin olemassaolon. Paikoitellen teksti on hieman muodollista ja kapulakielistä (hetkeä ennen murhien *tapahtumista* -> *murhia*, epäsuorat todisteet yhdistetään selvän motiivin *kanssa* -> *selvään motiiviin*, koulutustaso -> *koulutus* tai *oppineisuus*), mutta näitä lukuun ottamatta Oivan suomi on viestintätehtävän täyttävää kieltä.

- (21) **Olettamukset** hänen syyllisyydestään vahvistuvat
- (22) Loppujen lopuksi, Andy onnistuu kuitenkin vetämään pisimmän korren.

Oivan käännös osoittaa myös lukijan huomioimista: hän selvittää läpikuultamattoman termin *aihetodiste* käsitteisällön ja valitsee käännökseensä termiä selittävän, luultavasti lukijalle selkeämmin avautuvan vastineen *epäsuora todiste*.

4.1.3 Oivan lähtötilanne

Oivan pakissa on jo koko joukko kääntämiseen tarvittavia työkaluja, ja hän osaa käyttää niitä hyvän tekstin aikaan saamiseksi. Ensimmäisen opintoihin kuuluvan käännöksen kohdalla lähdekielen kompetenssi on useimmilla englannin kielen ja kääntämisen opiskelijoilla riittävä, koska ensimmäiset käännökset ovat luonnollisesti hyvin yleis-tajuista tekstiä. Erilaiset puutteet kohdekielen taidossa sen sijaan ovat tavallisia aloittelevilla opiskelijoilla, osittain ehkä siksi, että opiskelijat pitävät suomen kielen taitoaan itsestäänselvyytenä eivätkä siksi tule edes ajatelleeksi kiinnittää siihen huomiota. Oivan kohdalla tämä ei pidä paikkaansa, vaan hän rakentaa tekstiään korjausten kautta toimivaksi suomenkieliseksi tekstiksi: Hän siis tunnistaa kieliparikohtaiset ongelma-kohdat tekstin rakenteessa ja sananvalinnoissa eikä tyydy pinnallisiin ratkaisuihin, vaan hakee ratkaisuja tekstin merkityksen kautta. Tästä kertoo mm. *apparent*-ongelman semanttisesti oikea ratkaisu. Oivan korjaukset ovat tarkoituksenmukaisia, vaikka prosessi paljastaa, että hän korjaa usein myös turhaan, ikään kuin sisäinen monitori varmuuden vuoksi ensin tarttuisi käännösratkaisuun, hylkäisi sen, harkitsisi uudelleen ja päätyisi kuitenkin hyväksymään ratkaisun. Oiva on ”osittain eri mieltä” väittämästä ”käännöksen tulisi olla kielelliseltä rakenteeltaan ja muodoltaan mahdollisimman samankaltainen lähdetekstin kanssa”, mikä näkyy myös hänen käännösprosessistaan. Kehittynyt kielitaito-osakompetenssi heijastuu onnistuneesti käännösproduktiin.

Oivan kääntämistaito on tämän tehtävän perusteella varsin kehittynyt. Ongelmat tulivat ratkaistuksi, vaikka prosessi näyttäisi paljastavan, että Oivan ongelmanratkaisustrategiat jäävät paikoitellen yksipuolisiksi. Esimerkissä 20 esitellyn vaikean virkkeen kohdalla hän puntaroi rakenteellisesti hyvin samantapaisten ratkaisujen välillä sen sijaan, että yrittäisi esimerkiksi muuttaa raskaat verbistä johdetut nominaalimuodot (hyväksyminen, alistuminen) finiittiverbirakenteiksi.

5 Neljä prosessia, neljä käännöstä, neljä perustaa

Neljän aloittelevan kääntäjäopiskelijan prosessien ja tuotosten tarkastelu osoittaa, että eri opiskelijoiden lähtöpisteet matkalla kääntämisen asiantuntijaksi sijoittuvat eri paikoihin. Oiva on jo ohittanut monta etappia ja pystyy ylittämään esteitä matkan varrella, vaikka välillä vielä epäröiden. Tarmo ja erityisesti Into eivät ole vielä aivan varmoja, ovatko löytäneet oikean tien, ja putoavat välillä ojan puolelle, koska välineet esteiden ylittämiseen eivät ole vielä kunnossa ja törmäys on väistämätön. Aina esteitä ei edes huomata, ja toisinaan niitä nähdään sielläkin, missä niitä ei ole. Uskon matkanteko puolestaan ei ole oikeastaan vielä edes alkanut, koska hän uskoo, ettei lähdetekstiä saa jättää.

Oivan kielitaitokompetenssi on siis riittävä semanttisesti täsmällisen ja rakenteellisesti korrektin suomenkielisen tekstin tuottamiseen englanninkielisen lähdetekstin pohjalta. Hänellä on myös operatiivista kääntämisen taitoa: hän osaa etsiä merkityksiä tekstin pintarakenteen alta, tunnistaa ongelmat ja pystyy ratkaisemaan ne tarkoituksenmukaisesti, vaikei ehkä tule ajatelleeksi erityyppisiä ratkaisustrategioita.

Tarmon kielitaitokompetenssi on riittävä lähdetekstin ymmärtämiseen, mutta rakenteellisesti korrektin suomen kielen tuottaminen on paikoitellen ongelmallista. Tarmo näyttäisi sisäistäneen funktionaalisen kääntämisen perusajatuksen – tuottaa luontevaa kohdekielistä tekstiä – mutta kääntämisen taitoa on vaikea osoittaa, jos kohdekieli ei ole kunnossa. Toisaalta Tarmon käännökseen mahtuu myös idiomaattisia suomalaisia ilmaisuja. Toisinaan hän pääsee pintarakenteen alle ja kääntää tekstin merkityksen, toisinaan ei.

Intolla sen sijaan on ongelmia sekä lähdekielen että kohdekielen kompetenssin kanssa, minkä lisäksi hän ei näytä tunnistavan käännösongelmia eli ei irtaudu lähdetekstin rakenteista niissä kohdin kuin se olisi tarpeellista. Toisaalta hän osoittaa osaavansa irtautua, mutta tyytyy silloinkin muuttamaan pintarakennetta pohtimatta tekstin merkitystä ja päättyy usein tyyllillisesti tai semanttisesti puutteelliseen ratkaisuun. Irtautuminen sinänsä ei vielä osoita kääntämisen deklaratiiivistakaan taitoa: Into itse toteaa tunteneensa tarvetta ”improvisointikikkailuun”.

Uskon kielitaitokompetenssin voi lähdekielen osalta todeta olevan kunnossa, mutta kohdekielen taitoa on tämän tehtävän perusteella vaikea arvioida siksi, että Uskon kääntämiskäsityksen mukaan käännöksen pitää olla rakenteeltaan lähdetekstin mukainen. Tätä ohjenuoraa hän noudatti johdonmukaisesti käännöksessäänkin. Hän ei siis ehkä edes uskalla irtautua, koska mieltää sen olevan kiellettyä: rakenteeseen liittyviä kieliparikohtaisia ongelmia ei ole, jos hyvä käännös seuraa lähdetekstin rakennetta. Siksi myös kääntämisen taitoa on vaikea kokonaisvaltaisesti arvioida.

Tutkimuskohderyhmässäni on 23 opiskelijaa, joiden ensimmäiset prosessit ja käännökset analysoidaan tässä artikkelissa kuvaamalla tavalla. Analyysi täydentyy vielä niin, että käännösyksiköiden väliset tauot mitataan, jotta pystytään luotettavammin toteamaan, millaiset asiat ovat opiskelijoille vaikeita tai mitä he pysähtyvät pohtimaan. Ongelmien tunnistamisen ja ratkaisemisen kehittyminen ja oman tekstin monitorointikyky ovat keskiössä tutkimukseni edetessä.

Kirjallisuuslähteet

Confrey, Jere 1995. How Compatible Are Radical Constructivism, Sociocultural Approaches, and Social Constructivism? Teoksessa: Leslie P. Steffe & Jerry Gale (toim.) *Constructivism in Education*. Hillsdale: Erlbaum, 185–225.

Ernest, Paul. 1995. The One and the Many. Teoksessa: Leslie P. Steffe & Jerry Gale (toim.) *Constructivism in Education*. Hillsdale: Erlbaum, 459–486.

Göpferich, Susanne 2009. Towards a model of translation competence and its acquisition: the longitudinal study *TransComp*. Teoksessa: Susanne Göpferich, Arnt Lykke Jakobsen & Inger M. Mees (toim.) *Behind the Mind. Methods, models and results in translation process research*. Copenhagen studies in language 37. Copenhagen: Samfundslitteratur Press, 11–37.

Göpferich, Susanne 2010. The translation of instructive texts from a cognitive perspective: novices and professionals compared. Teoksessa: Susanne Göpferich, Fabio Alves & Inger M. Mees (toim.) *New Approaches in Translation Process Research*. Copenhagen studies in language 39. Copenhagen: Samfundslitteratur Press, 5–52.

Göpferich, Susanne 2011. From multidisciplinary to transdisciplinarity: the investigation of competence development as a case in point. Esitelmä. *IX Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumi*, Joensuu 15.–16.4.2011.

Hansen, Gyde 2002. Selbstaufmerksamkeit im Übersetzungsprozess. Teoksessa: Gyde Hansen (toim.) *Empirical Translation Studies. Process and Product*. Copenhagen studies in language 27. Copenhagen: Samfundslitteratur Press, 9–27.

Hansen, Gyde 2003. Controlling the Process. Theoretical and Methodological Reflections on Research into Translation Processes. Teoksessa: Fabio Alves (toim.) *Triangulating Translation*. Benjamins Translation Library 45. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 25–42.

Ivir, Vladimir 1981. Formal Correspondence vs. Translation Equivalence Revisited. Teoksessa: Itamar Even-Zohar & Gideon Toury (toim.) *Theory of Translation and Intercultural Relations*, Tel Aviv, The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel Aviv University. [= Poetics Today 2: 4.]

PACTE 2000. Acquiring translation competence: hypotheses and methodological problems in a research project. Teoksessa: Allison Beeby, Doris Ensinger & Marisa Presas (toim.) *Investigating Translation*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 99–106.

PACTE 2003. Building a translation competence model. Teoksessa: Fabio Alves (toim.) *Triangulating Translation: Perspectives in Process Oriented Research*. Amsterdam: John Benjamins, 43–66.

PACTE 2008. First results of a Translation Competence Experiment: ‘Knowledge of Translation’ and ‘Efficacy of the Translation Process’. Teoksessa: John Kearns (toim.), *Translator and Interpreter Training. Issues, Methods and Debates*. New York: Continuum, 104–126.

Pym, Anthony 1991. A definition of translational competence, applied to the teaching of translation. Teoksessa: Mladen Jovanovic (toim.) *Translation: A Creative Profession. Proceedings of the 12th World Congress of FIT*. Belgrad: Prevodilac, 541–546.

Tirkkonen-Condit, Sonja 2005. The Monitor Model Revisited: Evidence from Process Research. *Meta 50, special issue on Processes and Pathways in Translation and Interpretation*, 405–413.

Tirkkonen-Condit, Sonja 2007. Kääntämisen tutkimisen nykysuuntauksia. Teoksessa: H.K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia 2*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1112, 346–356.

Toury, Gideon 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Tynjälä, Päivi 1999. Towards expert knowledge? A comparison between a constructivist and a traditional learning environment in the university. *International Journal of Educational Research 31* (1999), 357–442.

¹ Ivirin (1981: 58, teoksessa Toury 1995: 191–192, 233) mukaan kääntäjällä on muistissaan muodollisia vastineita sisältävä vastineautomaatti, joka tuottaa kohdetekstin rakenteille ja sanoille vastineita muodollisen vastaavuuden perusteella. Prosessia säätelee **monitori**, joka editoi tuotosta, kun vastineautomaatti tuottaa semanttisesti tai pragmaattisesti vastineeksi sopimatonta tekstiä.

Liite 1: Lähdeteksti teoksesta *501 Must-see Movies* (Bounty Books, 2004)

The Shawshank Redemption

When Andy Dufresne's wife and her lover are found murdered, having been shot in bed, her husband (Robbins) is the prime suspect. This supposition swiftly becomes assumption, as it emerges that Andy had discovered the affair and the couple had a heated, alcohol-fuelled argument shortly before the murders took place. When circumstantial evidence is added to the obvious motive, the only possible outcome is conviction. And so, as Andy begins his life sentence in Shawshank Jail, the film begins in earnest.

The Shawshank Redemption examines issues such as hope, despair, friendships in times of adversity and the harsh realities of a life sentence. However, it is human resilience that is lingered on throughout the film and, for this to be fully explored, Andy is paired up with the reflective 'Red' (Freeman) who provides the voice-over to Andy's silent initiation and eventual apparent resignation to his situation. Andy is the archetypal example of just how much physical and mental torment human beings can endure and, like everyone else in prison, Andy learns to get by. His business background and obvious education elevates him to a certain status, as he takes on the role of accountant to the prison's staff. Despite this surface display of equality, it isn't long before Andy is reminded, in no uncertain terms, that he will always be a con, inferior to all but fellow cons, regardless of his brain. However, it is Andy who has the last laugh.

The Shawshank Redemption arrived quietly then escalated as word spread and people fell in love with this simple tale of human traits.

Liite 2: Käännökset

Uskon käännös

Rita Hayworth-avain pakoon

Kun Andy Dufreshnen (sic!) vaimo ja rakastaja löydetään murhattuina, sänkyyn ammuttuina, aviomies (Robbins) on pääepäilty. Tämä luulo muuttuu pian oletukseksi, kun paljastuu, että Andy oli tiennyt suhteesta ja avioparilla oli kiivas, alkoholin kiihdyttämä riita hieman ennen murhien tapahtumista. Kun aihetodisteet lisätään motiiviin, ainoa mahdollinen lopputulos on tuomio. Andyn elinkautisen tuomion alkaessa Shawshankin vankilassa, elokuva toden teolla käynnistyy.

Rita Hayworth-avain pakoon tarkastelee kysymyksiä kuten toivo, epätoivo, ystävyys vastoinkäymisten aikana ja elinkautisen tuomion karu todellisuus. Kuitenkin inhimillinen sinnikkyys viipyilee läpi koko elokuvan ja jotta tämä tulisi kunnolla tarkastelluksi, Andy saa parikseen miettiään ”Redin” (Freeman), joka toimii taustakertojana Andyn hiljaisen initaation hetkinä ja lopullisessa, ilmiselvässä tilanteeseen alistumisessa. Andy on kuitenkin tyypillinen esimerkki siitä, kuinka paljon fyysistä ja henkistä kidutusta ihminen voi kestä ja kuten kaikki muutkin vankilassa, myös Andy oppii selviytymään. Hänen liiketoimintataustansa ja ilmeinen koulutus nostavat hänet tiettyyn asemaan, kun hän ryhtyy vankilan henkilökunnan kirjanpitäjäksi. Huolimatta tästä pinnalla näkyvästä tasa-arvosta, Andy saa pian muistutuksen, että ilman epäilystään hän tulee aina olemaan rikollinen, alempi-arvoinen kaikille muille paitsi toisille rikollisille, älykkyystään huolimatta. Andy on kuitenkin se, joka nauraa viimeksi.

Rita Hayworth-avain pakoon saapui kaikessa hiljaisuudessa, tuli suosituksi sanan levitessä ja ihmisten rakastuessa tähän yksinkertaiseen tarinaan ihmisyydestä.

Tarmon käännös

The Shawshank Redemption (Rita Hayworth-avain pakoon)

Andy Dufresne (Robbins) joutuu pääepäillyksi, kun hänen vaimonsa ja tämän rakastaja löydetään murhan uhreina, ammuttuina sängystä. Epäily vahvistuu pian, kun selviää, että Andyn ja hänen vaimonsa välille oli syttynyt alkoholin sytyttämä kiivas riita vain hetkiä ennen murhaa. Aihetodisteiden ja ilmiselvän motiivin johdosta ainoa ratkaisu on vankilatuomio, ja niin alkaa Andyn pitkä ja kivinen tie elinkautisvankina Shawshankin vankilassa.

Toivo, epätoivo, vastoinkäymisten koettelema ystävyys, ja elinkautistuomion synkkä todellisuus ovat elokuvan pääteemoja. Andy ystävystyy vankilassa luonteeltaan miettiääseen, ’Red’-nimiseen vankiin (Freeman), minkä kautta elokuva tarkastelee sen

kantavinta teemaa, ihmisen sinnikkyyttä. Red tarjoaa äänen Andyn sisäisille ajatuksille ja lopulliselle turhautumiselle tilanteeseen. Andy on tyypillinen esimerkki ihmisen fyysisten ja psyykkisten voimavarojen rajoista, hänen sopeutuessa pakon edestä elämään vankilassa, niin monien muiden tavoin. Andyn status saa nostetta hänen bisnestaustansa ja koulutuksensa ansiosta, ja hän päätyy toimimaan tilinpitäjänä vankilan henkilökunnalle. Pintapuolisesti hänen tilanteensa vaikuttaa jopa tasa-arvoiselta henkilökunnan rinnalla, mutta pian Andya muistutetaan kylmästä tosiasiasta; hän tulee aina olemaan alhainen lainrikkoja, oli hän miten älykäs tahansa. Loppujen lopuksi kuitenkin oikeus toteutuu, ja Andy saa ne viimeiset naurut.

The Shawshank Redemption kasvatti alkuunsa hiljaista suosiotaan räjähdysmäisesti, hyvän sanan levitessä tästä yksinkertaisesta ihmisluonnetta tulkitsevasta tarinasta, joka päättyi monien rakastamaksi.

Inton käänös

Rita Hayworth – Avain vapauteen

Kun Andy Dufresnen vaimo rakastajansa kera löytyvät murhattuina ammuttuina sänkyyn, tulee aviomiehestä (Robbins) pääepäilty. Oletus vaihtuu hujauksessa olettamukseksi tahojen päästessä perille Andyn suhteesta ja kipakasta alkoholinhuuruudesta kiistasta juuri ennen murhia. Tähän kun vielä lisätään tilannekohtaiset todisteet niin ainoa mahdollinen lopputulos on tuomio. Ja näissä totisissa merkeissä elokuva alkaa Andyn aloittaessa elinkautisensa Shawshankin tyrmässä.

Avain vapauteen käsittelee toivon, epätoivon, vastoinkäymisten synnyttämien ystävyksien ja karujen totuuksien teemoja loppuelämässä telkien takana. Ihmisen sitkeys viipyilee kuitenkin koko elokuvan ympärillä ja jotta tähän päästään kunnolla pureutumaan, saa Andy aisaparikseen mietteliään 'Redin' (Freeman), Andyn äänettömän initiaation ja lopulta tilanteen hyväksymisen ääninauhan. Andysta tulee, kuten muistakin vangeista, arkkiesimerkki siitä, kuinka ihmisen ruumiillinen ja henkinen sietokyky vedetään kärsimyksen voimin äärimmilleen, mutta lopulta hänkin hyväksyy oman paikkansa. Bisnestausta ja ilmeinen koulutus nostavat hänet tietynlaiseen asemaan, kun hänet asetetaan henkilökunnan kirjanpitäjäksi. Pintapuolinen tasa-arvon häivähdys ei kuitenkaan poista sitä tosiseikkaa, että vangin asemasta ei päästä mihinkään paitsi korkeintaan muiden vankien tasolle, oli aivoissa kuinka paljon älyä hyvänsä. Andy kuitenkin tulee yllättämään vielä kaikki.

Avain vapauteen ilmestyi vaivihkaa ja nousi pian yksinkertaisen ihmisluonteen kuvauksensa myötä ihmisten sydämiin.

Oivan käänös

Kun Andy Dufresnen (Tim Robbins) vaimo sekä hänen rakastajansa löytyvät murhattuina sängystä, Andysta tulee rikoksen pääepäilty. Oletukset hänen syyllisyydestään vahvistuvat kun selviää, että hän oli saanut vaimonsa suhteen selville ja pariskunta oli käynyt kiivaan keskustelun hetkeä ennen murhien tapahtumista. Kun epäsuorat todisteet yhdistetään selvän motiivin kanssa, Andy tuomitaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Varsinainen tarina alkaa, kun Andy saapuu Shawshankin vankilaan kärsimään tuomiotaan.

Shawshank Redemptionin teemoina ovat toivo, lohduttomuus, ystävyys vaikeuksien keskellä sekä elinkautisen vankeuden julma todellisuus. Elokuvan keskipisteenä on kuitenkin ihmisen sitkeys ja lannistumattomuus, joka tuodaan esille Redin (Morgan Freeman) pohdiskelujen avulla. Red toimii Andyn tarinan kertojana ja seuraa hänen elämäänsä Shawshankissa aina hänen huomaamattomasta saapumisestaan vankeuden näennäiseen hyväksymiseen ja alistumiseen. Andy on esimerkki siitä, kuinka paljon henkistä ja fyysistä kärsimystä ihminen voi kestää ja silti selvitä päivästä toiseen. Andyn työtausta ja korkea koulutustaso herättävät vankilan henkilökunnan huomion, ja hänet asetetaan vankilan henkilöstön kirjanpitäjäksi. Andyn saama arvostus on kuitenkin vain pintapuolista, ja hän saa selkeän muistutuksen siitä, että älykkyydestään huolimatta hän tulee aina olemaan vain rikollinen ja vanki. Loppujen lopuksi, Andy onnistuu kuitenkin vetämään pisimmän korren.

Shawshank Redemption ilmestyi vähin äänin, mutta alkoi saavuttaa suurta suosiota katsojien ihastuessa sen koskettavaan tarinaan ihmisyydestä ja ihmisluonteen lujuudesta.